

udsigten fra bjergene bag ruingruppe Ø 73, over Qordlortorssup tasia, den lille sø nedenfor denne, vandfaldet, til det inderste af Amitsuarssuk-fjorden; i baggrunden ses Akuliaruserssuaq.

(DB 1894)

BESIGTIGELSE 2001 I FORBINDELSE MED VANDKRAFTVÆRK VED QORLORTORSUAQ

QORLORTORSUUP TASIA – EQALUIT – QAQORTUKULOOQ

NUNATTA KATERSUGAASIVIA ALLAGAATEQARFIALU

Indholdsfortegnelse.

Pg. 01 – 01 : Forhistorie – Tidligere undersøgelser – Rekognosceringen 2001.

Pg. 02 – 04 : Kortbilag – Rekognosceringen omkring Qorlortuup Tasia – Den antikvariske konsekvens ved opstemning af søen – Vurdering af det arkæologiske arbejde.

Pg. 04 – 06 : Tracéen ved Eqalet – Tracé frem til Tasiaussaq – Passagen ved Hvalsø frem til forgreningen – Tracéen til Qaqortoq – Konfliktvurdering.

Pg. 06 – 06 : Forgreningen til Narsaq – Konfliktvurdering – Samlet vurdering af tracéen.

Pg. 07 – 10 : Dagbog.

Bilag 01 – 14, 16.

Besigtigelse af fortidsminder i forbindelse med anlæggelse af vandkraftværk ved Qorlortorsuaq i Sydgrønland.

Besigtigelsen omfattede rekognoscering omkring søen Qorlortorsuup Tasia, som er det blivende vandmagasin, tracélinien fra søen til Narsaq/Qaqortoq via Eqaq, Qaqortukuloq Hvalsø.

Besigtigelsen blev udført af Grønlands Nationalmuseum & Arkiv ved museumsinspektør Joel Berglund og arkæolog Fil.kand. Maria Hinnerson Berglund i perioden 28.maj til 9.juni 2001 i samarbejde med ingeniør J.Raae Andersen fra Greenland Resources A/S.

Forhistorie

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu blev i efteråret 2000 kontaktet af rådgivende ingeniør J.Raae Andersen, der præsenterede plan om etablering af et vandkraftværk i Sydgrønland ved det store vandfald Qorlortorsuaq. Den ovenliggende sø, Qorlortorsuup Tasia, som gennem vandfaldet afvander ud i Amitsuarsuk Fjorden, skal udgøre vandmagasinet. Dette dannes ved opstemning således, at søens vandspejl hæves 6 m. Fra vandkraftværket transmitteres strømmen ud til henholdsvis Qaqortoq og Narsaq som beskrevet i projektforslaget fra Ingeniørfirmaet P A Pedersen. Etableringen vil uundgåelig komme i konflikt med en række fortidsminder, og for at få et overblik over dette forhold blev det aftalt, at NKA i begyndelsen af sommeren skulle foretage en rekognoscering omkring Qorlortorsuup Tasia og gennemgå de udlagte tracéer. Resultatet heraf vil derefter indgå i den videre projektering. (Bilag 01)

Tidligere undersøgelser

Omkring Qorlortorsuup Tasia blev der allerede i slutningen af 1800-tallet konstateret flere norrøne ruingrupper. Senere rekognosceringer i 1900-tallet har fulgt dette op således, at der nu kendes i alt 4 forekomster af varierende størrelse og art. Hertil kommer yderligere 2 ruingrupper, der ligger nær udmundingen af den elv, der gennemstrømmer Sara Nielsens Dal.

I nærheden af tracéens forløb kendes 3 ruingrupper frem til området ved Hvalsøruinerne. Videre herfra til Kangerluarsuk passerer tracéen 2 mindre ruinforekomster og 1 på strækningen til Qaqortoq. På strækningen til Narsaq via fjordene Kangerluarsuk og Tunulliarfik er der ikke konstateret ruingruppen, det er først ved Narsaq Point og langs kysten ind mod byen, at der findes en gruppe fortidsminder.

Beskrivelser af de registrerede ruingrupper findes i Fortidsminderegistranten på Grønlands Nationalmuseum & Arkiv og er for nogens vedkommende publiceret i Meddelelser om Grønland (M.O.G.) bd. 6 1894, bd. 16 1895, bd. 89-1 1941, bd.18 1993 Serie Man & Society og Knud Krogh: Erik den Rødes Grønland Nationalmuseet 1982.

Rekognosceringen 2001

Rekognosceringen koncentrerede sig om at få konstateret i hvilken udstrækning ruingrupperne omkring Qorlortorsuup Tasia ville blive berørt af det nuværende vandspejls stigning på 6 m, om der fandtes andre ikke registrerede fortidsminder indenfor denne zone, om og i hvilken grad tracéen ville komme i konflikt med eksisterende samt eventuelt nye fund af fortidsminder.

Som det vil fremgå af dagbogen havde vi vejret imod os fra første dag, og det var kun muligt at gennemføre en del af det planlagte arbejde. Rekognosceringen omkring Qorlortorsuup Tasia blev gennemført og ligeledes op i Sara Nielsens Dal, endvidere strækningen fra kysten ved Eqaq til

søen Eqaluit Tasiat samt den 5 km lange strækning langs Hvalsø ruinerne fra Fåreholderstedet ved Tasiussaq.

På grund af tæt tåge og vedvarende regn blev det opgivet at gå strækningen fra Qorlortuup Tasia til Eqaluit. Den resterende tracé fra Hvalsø området til henholdsvis Qaqortoq og Narsaq skønnedes rimelig problemfri således, at ruinområderne ved Narsaq Point og i selve Narsaq by er så godt kortlagt, at en rekognoscering af disse ikke vil bringe noget nyt. Imidlertid må NKA deltage under detailtraceringen langs de strækninger vi ikke nåede, hvilket også aftaltes med J.Raae Andersen.

Kortbilag

Kortbilagene er kopier af fortidsmindekort 1:100.000 forsynet med nummereringen af fortidsminderne. Fortidsminderne angives med en cirkel med tilhørende nummer, der angiver kortnummer og sektion samt fortidsmindenummer f.eks. 60V2 – IV – 544. Numre over 500 angiver norrønt fortidsminde, numre under eskimoiske fortidsminder. Således kan der aflæses geografisk placering og herkomst men ikke art og antal. (Bilag 02, 03, 04)

Øvrige kortmateriale:

Ortografiske kort serie 1 – 8, 21 – 30.

Vandrekort Sydgrønland 1: 100.000, Qaqortoq og Narsaq.

Højdemålingerne er foretaget med et håndniveau og er således cirka mål.

Positionsbestemmelser er foretaget med GPS.

Rekognosceringen

Området omkring Qorlortuup Tasia blev rekognosceret i perioden 29.maj til 4.juni. Foruden mindre anlæg som 2 rævefælder og muligvis 2 grave vil en stigning af søens vandspejl på 6 m berøre 4 ruingrupper. Rekognosceringen skete til fods og med chartret båd. Endvidere 1 km op i Sara Nielsens dal til søen og op i området på den anden side elven, som ledningen skal passere.

• 60V2-IV-546

Position N 60° 46' 28,4'' / W 45° 16' 57,6''

Ruingruppen består af 1 ruin, der fremstår som en fordybning i overfladen og er klart defineret med 2 rum. Cirka 8 m lang, 5 m bred, 60 cm dyb og orienteret Ø-V.

Beliggende ca. 5 m over dalbunden i en afstand af ca. 30 m til elven.

Terrænet på begge sider elven er fladt og vådt.

• 60V2-IV-545

Position N 60° 47' 29,4'' / W 45° 15' 13,7''

Ruingruppen, der ligger på en smal bræmme mellem søbred og terrænstigning består af 8 mere eller mindre sammenfaldne stenstrukturer med erkendbare mure. De er tæt bevokset med krat og terrænet er meget ujævnt og stenet. Ruinerne kan defineres som forrådshuse eller måske sæter. 5 af ruinerne ligger under 6 m koten. (Bilag 05 markeret med røde cirkler)

• 60V2-IV-544

Position N 60° 47' 25,5'' / W 45° 15' 19''

Ruingruppen består af 17 ruiner og kan defineres som et gårdsanlæg med tilhørende økonomibygninger. Terrænet er lavet ved søbredden men stiger efter en 50 til 75 m til højder over 15 m, hvor de fleste ruiner ligger. Ved søbredden ligger der 3 velbevarede ruiner af stenhuse; disse ligger på kote 2 m over søens overflade. (Bilag 06 markeret med røde cirkler)

- **60V2-IV-530**

Position N 60° 46' 28,4'' / W 45° 16' 57,6''

Ruingruppen besod af 7 ruiner ved besigtigelsen i 1894, men i dag er situationen den, at 2 mindre stenhuse er raset sammen og ligger som ustrukturerede stendynger, hvor søens vand møder land. Endvidere er den store slette, der gennemstrømmes af en bred og meget vandrig elv et meget sumpet og lavtliggende vådområde, hvor det ikke var muligt at genfinde de dér iagttagne ruiner. Denne slette var også et vådområde i 1894.

Der kunne erkendes 1 mindre, helt sammenfaldet stenhus, ca. 5,5 x 3 m langt, en veldefineret fold ca. 25 x 12,5 m og en økonomibygning på ca. 20 x 3,5 m, disse ligger under kote 2 m over søens overflade. (Bilag 07 markeret med rød cirkel)

- **60V2-IV-529**

Position 60°46' 28,4'' / W 45° 16' 57,6''

Ruingruppen består af resterne af et totalt sammenfaldet stenhus, hvoraf de fleste sten er skredet i søen. Der kunne ikke konstateres erkendbare strukturer.

Søbredden er således rekognosceret i hele sin omkreds uden yderligere fund af fortidsminder.

Ved vandfaldets udløb i Amitsuarsuk fjorden er der konstateret norrøne ruiner og eskimoiske grave.

- **60V2-IV-528**

Position N 60° 45' 45,6'' / W 45° 12' 47''

Ruingruppen består af 2 større udflydende rester af stentørvehuse ca. 15 x 8 m, antagelig bolig og stald, samt mindre anlæg i alt er der konstateret 7 ruiner. Der findes også mødding og øverst på det skrånende terræn ses flere eskimoiske grave.

Denne ruingruppe kan måske blive berørt ved anlægsarbejde? (Bilag 08)

Antikvarisk konsekvens ved opstemning af søen

- **Ruingruppe 546**

Ruinen vil blive sat under vand. Ruinen bør udgraves, hvis det opstemmede vand når så langt op i Sara Nielsens Dal.

- **Ruingruppe 545**

Fem af ruinerne vil blive sat under vand og skal opmåles forinden.

- **Ruingruppe 544**

Tre veldefinerede ruiner af stenhuse vil blive sat under vand og skal opmåles forinden.

- **Ruingruppe 530**

To ruiner kommer under vand og skal opmåles, nemlig et veldefineret foldanlæg, og resterne af et mindre, sammenfaldet stenhus skal undersøges.

- **Ruingruppe 529**

Denne struktur er så destrueret, at yderligere arbejde med den ikke tjener noget formål.

• Ruingruppe 528

Er ikke medtaget i vurderingen, da det ikke vides om den kommer i konflikt med anlægsarbejde.

Tracéføring på ortografisk kort nr. 30

Kommer ikke i konflikt med ruingrupperne **60V2-IV-546** og **547**.

Vurdering af det arkæologiske arbejde

Der vil blive tale om udgravning af 1 ruin samt opmåling og undersøgelse af 10 veldefinerede stenstrukturer. Det vil kræve medvirken af 1 opmåler (arkitekt eller landinspektør), 2 arkæologer samt 2 medhjælpere/studenter. Hertil kommer transport af grej, båd, motor, brændstof m.v. op til søen samt transport af personel.

Tidsrammen skønnes til max. 3 uger så fremt vejret tillader.

Økonomisk konsekvens estimeres til ca. 350.000 kr.

Tracé ved Eqauiit

Efter rekognoscering fra kysten til Eqauiit Tasiat på den nordlige side af elven og stykket frem til elvens munding skal det anbefales, at tracéen føres over ved elvmundingen og derefter følger fjeldets fod. Herved udgås konflikt med ruinfeltet syd for elven og de 2 på nordsiden liggende ruiner samt ruingruppe **60V2-IV-586** ved fåreholderstedet. Herefter kan tracéen uden problemer føres frem til Igalikufjorden. (Bilag 09 med rødt er markeret de 2 eneste fortidsminder på denne side elven)

Tracé frem til Tasiussaq

Transmissionsledningen føres over Igalikufjorden til et punkt mellem ruingrupperne **60V2-IV-631** og **630** og derfra videre frem til dalstrøget ved ruingruppe **60V2-IV-642**, der omfatter mindst 6 ruiner af varierende art. Så langt uden antikvariske konflikter. *Ved detaljetracéeringen skal der iagttages forsigtighed ved denne sidstnævnte ruingruppe, som det ikke lykkedes at besigtige.* Herfra krydser ledningen Tasiussaq til Hvalsøensiden, hvor ledningen må graves ned straks efter overførslen.

Passagen ved Hvalsø ruinerne

60V2-IV-645/646/647 (Bilag 10)

Eftersom Hvalsø kirkeruin er det bedst bevarede og største bygningsværk fra den nordatlantiske norrøne middelalder skal der tages ekstremt hensyn til dette område, der rummer adskillige andre væsentlige ruiner. Området med kirkeruinen er desuden et meget vigtigt argument for nominering af det verdensarvsområde i Sydgrønland, som Grønland vil foreslå UNESCO. Det vil sige, at der ikke kan tolereres nogen som helst form for *visuel forurening*, hvorfor transmissionsledningen må passere området fra overførslen ved Tasiussaq til omkring ruingruppe **60V2-IV-647** så at sige usynligt, hvis der ikke kan findes et alternativ, der helt friholder Hvalsø området. Det skal være sådan, at ingen luftledning må kunne ses fra det øjeblik man passerer løbet Qörnua mellem øen Arpatsivik og Upernaviarssuk halvøen eller fra løbet Iviangiussat Sarqât.

Efter at have gennemgået terrænet på den 5 km lange strækning skal det anbefales, at ledningen nedgraves således, at den et stykke af strækningen kan nedgraves i en eksisterende vejkasse og derefter følge landskabets konturer ved fjeldets fod i ca. 200 m højde (Jvf. *Vandrekort Sydgrønland*

sektion Narsaq.) Det sidste stykke ca. 1 km kan det ikke nedgraves, men må ligge på overfladen dækket af natursten. Fremme ved ruingruppe **647** kan det gå i luften igen.

*Såfremt denne løsning må vælges, anbefales det at lade en landskabsarkitekt medvirke ved planlægning og under udførelsen af arbejdet.

Strækningen, undtaget den sidste km mod vest, blev gennemgået sammen med Raae Andersen, der således er fortrolig med den antikvariske holdning. På baggrund af den sidste problematiske strækning frem til omkring ruingruppe **647** har Raae Andersen udarbejdet et alternativt forslag, der helt friholder Hvalsø ved at føre linien over Arpatsivik øen og lade den ramme land vest for Hvalsø ved fjeldet Ivianguissat. Hvilket nok er at foretrække. (Bilag 12)

Følgende ruingrupper passeres, hvis løsningen langs Hvalsø vælges:

• **60V2-IV-645**

Ruingruppen består af 8 større og mindre ruiner som skal ses i sammenhæng med **646**. Se i øvrigt bilag nr. 10. (Litteratur: M.O.G. bd. 89 nr. 1 pg. 37ff).

• **60V2-IV-646**

Ruingruppen består af 15 større og mindre ruiner herunder kirkeruinen og hallen. Se i øvrigt bilag nr. 10. (Litteratur: M.O.G. bd. 89 nr. 1 pg. 34ff).

• **60V2-IV-647**

Position N 60° 49' 42,8'' / W 45° 45' 10,6''

Ruingruppen består af 1 lille skjul/overnatningssted indrettet under en større klippeblok med lille tørstens mur i 2 skifter foran åbningen ca. 3,5 x 2,5 m. Desuden 10 m mod S en fold med en sammenfaldet halvbueformet stenmur op mod en større klippeblok ca. 8 x 4 m.

• **60V2-IV-648**

Ruingruppe bestående af 7 større og mindre ruiner beliggende i bunden af bugten ved Itillersuaq. Ruinerne ligger i en klynge ved et mindre vandløb, der har skåret 3 furer ned til bugten. Ruinerne ligger på toppene mellem disse dale og er tæt tilgroet med mandshøjt krat. Ellers er terrænet stærkt stenet og falder jævnt ned til bugten. (Bilag 11)

• **60V2-IV-649**

Ruingruppen består af en enkelt ruin, der fremstår som en fordybning i terrænet på ca. 20 cm dybde indrammet af sten i overfladen. Ruinen måler ca. 3 x 8 m. (Bilag 11)

• **60V2-IV-650**

Ruingruppen består af 4 ruiner beliggende i Tårtoq bugten. Det drejer sig om:

- 1) En totalt sammenfaldet husrest 5 x 4 m, der fremstår som en fordybning i terrænet.
- 2) En totalt sammenfaldet ruin 11 m lang og 5 m bred med 3 tydelige rum. Fremtræder som en lang stenet tue.
- 3) En lille ruin ca. 4 x 3 m der fremstår som en fordybning i jorden.
- 4) En mindre fold ca. 3 x 7 m fremstår med sammenfaldet stenmur der har været bygget op mod et par større sten.

(Bilag 13)

• 60v2-IV- 651

Ruingruppen består af 8 større og mindre ruiner placeret i en lille smal bugt ved mundingen af Tårtoq bugten.

- 1) En stærkt sammenfaldet og udflydende ruin ca. 8 x 6 m, fremtræder med mange sten i overfladen.
 - 2) Totalt sammenfaldet og udflydende ruin ca. 15 x 15 m.
 - 3) Restene af en lille stenbygning ca. 4 x 5 m.
 - 4) Tydelig erkendbar ruin der fremstår med murrester og rumdybde, ca. 7 x 4 m.
 - 5) Lille foldanlæg ca. 4 x 6 m bygget op mod klippe.
 - 6) Dige, dubiøst.
 - 7) Helt sammenfaldet ruin ca. 5 x 3 m.
 - 8) Rest af ruin der fremtræder som en fordybning med sten i overfladen, ca. 7 x 4 m.
- Se bilag nr. 14.

Konfliktvurdering

Det vurderes, at transmissionsledningen i alle tilfælde kan føres således, at konflikt med de her nævnte ruingrupper kan undgås. Fra omkring ruingruppe **647** er der tale om luftledning.

Tracéen fra forgreningen til Narsaq kommer på strækningen til Qaqortoq til at passere ruingruppe **651**, hvor der skal udvises forsigtighed ved placering af master.

Forgreningen til Narsaq

Linieføringen passerer Kangerluarsuk og går direkte over land til Tunulliarfik, uden at rejse antikvariske problemer. Ligeledes synes ledningen, ifølge ortografisk kort nr. 1, at passere uden om de kystnære fortidsminder øst for Narsaq by.

Konfliktvurdering

Det vurderes, at transmissionsledningen viger udenom fortidsminderne jf. bilag 04, som den er angivet på plankortet. Ligeledes synes der jf. det ortografiske kort at være taget hensyn til den såkaldte "Landnamsgård" **60V1-OI-518** (Bilag 16).

Samlet vurdering af tracéen

Som det fremgår af ovennævnte vurderes det, at konflikter med fortidsmindeloven og dermed fortidsminderne i forhold til fremføring af transmissionsnettet helt kan undgås med mindre justeringer af forløbet som vist på det ortografiske kort, og såfremt et kystnært forløb undgås de steder, hvor der findes fortidsminder. *Imidlertid er det et uomgængeligt krav fra Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu, at vi har en person med, når tracéen detaillejusteres på alle strækninger.* Dette gælder også strækningen inde i Narsaq by for at forebygge konflikt med **60V1-OI-518**. Det skal endvidere nævnes, at fredningszonen omkring den enkelte ruin er minimum 20 m. I øvrigt henvises til tidligere tilsendt materiale

Dagbog.

28/5:

Afrejse fra Nuuk kl. 0815 til Qaqortoq via Narsarsuaq. Ankomst kl. 1020. Indlogeret på Hotel Qaqortoq. Herefter besøgte vi museet og berettede om opgaven til museumsinspektør Georg Nyegaard. Derefter kontaktede vi fåreavlskonsulent Poul Erik Pedersen for at få yderligere oplysninger om området. Hele dagen flot solskin.

29/5:

Stærk regn. Fløj ud fra Qaqortoq kl. 0815 med chartret Bell 212 helikopter til undersøgelsesområdet ved Qorlortuup Tasia. Inden vi landede tog vi en runde omkring søen for at få et overblik over terrænet. Vi valgte base ved udmundingen af Sara Nielsens Dal, hvor vi slog lejr i silende regn på position N 60° 46' 34'' / W 43° 35' 37,5''. Dalen gennemstrømmes af en elv, som må vades for at komme til fortidsminderne på søens nordlige side. Alt var vådt. Ved 12 tiden klarede det noget op, og vi havde mulighed for at tørre tøj og grej.

KL. 1500 gennemsøgte vi den sydlige søbred frem til vandfaldet uden at finde andet end en rævefælde. På den anden side vandfaldet er der markeret et fortidsminde (60V2-IV-529), som vi ikke kunne nå frem til, da vandfaldet ikke er passabelt. Herefter returnerede vi til lejren og fortsatte op langs elven i Sara Nielsens Dal til vi fandt et vadested, hvor elven kunne krydses. Vi afsøgte elvbredden frem til søen uden at finde fortidsminder.

Om aftenen lagde tåge sig i en 50 til 75 m højde.

Landskabets farvetone er fortsat brunlig, men både pil og birk står i knop og vil inden længe springe ud.

30/5:

Vågnede kl. ca. 0500 ved at regnen smeldede mod teltdugen. Kort efter kom der 2 tordenbrag rullende gennem Sara Nielsens Dal. Ved 7 tiden stilnede regnen af. Pakkede rygsækkene, rev teltet og pakkede øvrige bagage i den vandtætte Zargeskasse. Klokken 1100 krydsede vi elven ved vadestedet og gik mod ruingruppe 60V2-IV-545. Fandt en mulig grav og 2 rævefælder ved søbredden. Vi fulgte en fåresti gennem mandshøjt krat over glatte klipper og løs jord. Man kan ikke sige at terrænet er specielt let gået, særlig stigningerne var besværlige og ikke mindst vandløbene som svulmede op på grund af den megen regn. Den arktiske rhododendron var sprunget ud og stod meget flot.

Ruingruppen var afsat forkert på fredningskortet, så det tog ekstra tid at finde frem til det rigtige sted. Vel fremme ved 545 satte det igen i med stærk regn, og vi måtte rejse teltet i al hast på et ikke særligt velegnet sted, barduner måtte bindes til sten og krat og bunden var ikke særlig jævn. Under ophold blev ruingruppen besigtiget og højdebestemt. Der blev også fotograferet, men lyset var ikke det bedste. Klokken 1540 lagde en tæt tåge sig over det hele og kort efter satte det i med en meget stærk og vedholdende regn, der faktisk holdt på til sidst på næste formiddag. Der var ikke så meget andet at gøre end at blive i teltet og håbe på ophold.

31/5:

Vågnede kl. 0200 p.g.a. den heftige regn der, som sagt, holdt på til ud på formiddagen. Ved første ophold flyttede vi det våde telt tilbage over et mindre vandløb umiddelbart før ruingruppen. Vandløbet var svulmet mærkbart op p.g.a. regnen. Da opholdet så ud til at holde sig gik vi over fjeldet til næste ruingruppe 60V2-IV-544. Her blev der konstateret en meget stor ruingruppe, der bedst er beskrevet af Gustav Holm fra hans besøg i 1880. Vi målte højder med håndniveauet, og det kunne konstateres, at 3 ruiner af stenhuse ville blive oversvømmet. De øvrige ruiner var placeret fra kote 15 til kote 50 over søens vandspejl.

Der lå tåge over søen og ligeledes henover den fjeldryg vi skulle passere for at nå frem til næste ruingruppe 60V2-IV-530, som vi havde planlagt at nå, men måtte opgive på grund af tågen. Efter nogen timers besigtigelse returnerede vi til teltet, der nu var tørt. Da der ikke var nogen grund til at tage en yderligere overnatning ved denne position, vandrede vi tilbage til basen. Regnen havde gjort stien endnu sværere at gå, men vi var tilbage først på aftenen. Klokkerne 2200 begyndte det igen at regne og blev ved hele aftenen og natten med.

1/6:

Regn til omkring kl. 10 og derefter ophold resten af dagen med enkelte byger og let regn. Om eftermiddagen steg temperaturen fra 10° til næsten 20° i heftige vindstød, hvilket kunne tyde på en kommende føhnstorm. Vi forstærkede derfor teltets forankring og fik som sidegevinst tørret telt og vådt tøj. Stormen kom dog ikke, men i stedet kom der tæt tåge hen under aften.

Problem

Regn i store mængder hindrer arbejdet, gør det besværligt at forcere fjeldstier med jordskred og glatte klipper. Desuden svulmer elve og vandløb op og bliver svære at krydse. Vi kan således opgive at komme frem til ruingruppe 529 og 530, da der ikke ligger både i søen. Vi har da valgt mellem i tilfælde af opholdsvejret at nå frem til 528 eller at gå tracéen til Ekaluit i 2 etaper. Vejret er også for mørkt til foto.

2/6:

Pinse

Da tågen hænger lavt og tæt og det stadig regner besluttede vi at undlade tracéen og i stedet søge at færdiggøre søen ved at bede om hjælp hos en af færeholderne ved vandfaldets fod. Kort sagt ville vejrets karakter forhindre os i at foretage en forsvarlig rekognoscering. Tåge og regn ville udviske konturer og således besværliggøre orientering, endvidere ville vandløbene blive problematiske at forcere. Vi vandrede til vandfaldet og videre ned til færeholder Ottoraq Nielsen, som vi fik chartret til at sejle os på søen efterfølgende dag. Vi fortsatte ud til Amitsuarsuk for at se på ruingruppe 60V2-IV-528, som måske også kunne blive berørt. Vi blev færget over af Ottoraq og fandt snart efter ruinerne. Herefter gik vi tilbage mod søen. Vandfaldet set fra denne vinkel er imponerende, står som et hvidt kæmpeslør ned af sit fald. Når det forsvinder, vil hele landskabet være forandret. På vejen tilbage begyndte det at regne igen og fortsatte til sidst på eftermiddagen, hvor vi begyndte afsøgning af elvbreden indtil det lille vandfald inde i Sara Nielsens dal. Der blev ikke fundet nogen fortidsminder. Tilbage ved det tidligere nævnte vadested krydsede vi elven, der nu var blevet noget vandrigere og højere. Vi fandt ruingruppe 60V2-IV-547, der ligger så højt i terrænet, at den ikke vil blive berørt af stigningen af søens overflade. Derimod vil ruin 60V2-IV-546 komme under vand. Denne ruin ligger lige i nærheden af vadestedet.

Om natten startede regnen igen. Vi har altså haft regn i 5 dage med korte ophold, hvor der så til gengæld var tåge. Intet er længere rigtigt tørt i teltet.

3/6:

Regnen startede kl. 0130 og fortsatte uden ophold frem til kl. 1900. Den vekslede i styrke, men var der hele tiden. Færeholderen skulle have hentet os kl. 1000, men dukkede ikke op. Til gengæld bræger færene omkring os, regner trommer på teltet og elven bare vokser.

Det har nu regnet i 6 dage, og grænsen for teltets tæthed er ved at være nået; nu kommer der dråber ind som må tørres af. Der er ikke meget at stille op end at vente, læse og sove. Efter aftensmaden

begyndte vi at pakke til morgendagens udflyvning. Den store Zargeskasse skal hentes, og vi kan så følge med ud.

Klokken 2100 kom fåreholderen så endelig for at hente os. Han havde arbejdet det meste af dagen for at få motoren til at fungere. Vandpumpen var defekt, så under sejlads måtte han hele tiden øse vand på motoren.

Vi sejlede afsted med det samme, det var lyst nok til at se, men ikke til at fotografere. Vi stoppe først ved 529 og fortsatte derefter til 530 samtidig med at kysten blev afsøgt. Vi fandt ruinerne, beskrev og målte højder. På tilbagereturen afsøgte den modsatte kyst uden at yderligere ruiner eller fortidsminder blev fundet. Båden's motor var en lille 5 hestes, så det tog sin tid. Vi var tilbage ved basen kl. 2400. Herefter er alle fortidsminder rundt søen besøgt.

4/6:

Første nat uden regn!!! Vejret er lidt køligere, men solen skinnede da vi tørnede ud kl. 0700. Vi bredte alt ud til tørring og kunne efter kort tid pakke sammen og være klar til afhentning kl. 0900. Præcis 0905 kom den lille Astra helikopter drønende ført af den kvindelige pilot Laila Meinel. Vi fløj et sving op i Daniel Bruun Qorua for se efter 60V2-IV-531, men kunne ikke se den fra luften. Herefter havde vi en herlig flyvning over Vatnahverfi til Hvalsø, hvortil vi ankom kl. 1000.

Vi teltede på plateau over kirkeruinen.

Om eftermiddagen blev området langs fjeldets fod, forstået som det sted hvor uren har lagt sig, gennemvandret for at få en idé om mulighederne for at lægge en skjult tracé. Vi gik helt frem til fåreholder Karlsens sted, hvor vi berettede om vores arbejde. Det bliver her tracéen kommer over indsejlingen til Tasiussaq og starter den skjulte fremføring.

Tog kontakt med museumsleder Georg Nyegaard på museet i Qaqortoq på VHF for at høre, om han kunne skaffe en transport til Eqauiit. Besigtigede ruinerne ved fåreholderstedet.

Tilbage ved teltet besøgte vi kirkeruinen som fik sydmuren rettet op i 1999. Den står fin nu.

Stadig tørt med sol om aftenen.

5/6:

Tørnede ud kl. 0800 til strålende solskin. Kontakt med NKA og Qaqortoq Museum over VHF.

Qaqortoq skaffer en transport til Eqauiit med den gamle vandbåd "Imertat". Båden ankom til Hvalsø kl. 1320 og vi sejlede straks efter til Eqauiit hvortil ankomst ca. kl. 1600. Vi gik i land ved fåreholderstedet og vandrede langs fjeldets fod nord for elven frem til Eqauiit Tasiat og langs dennes bred frem til elven. Det blev klart, at enhver konflikt med fortidsminder kan undgås ved at tracéen løber langs fjeldet. Herefter tilbage til båden og afgang umiddelbart efter. Vi var tilbage på Hvalsø kl. 2100.

6/6:

Tørnede ud kl. 0800 til en overskyet himmel men ingen regn. Kl. 0900 steg vi op til fjeldets fod og fulgte den ca. 1 km mod vest, hvor terrænet bliver skrånende klippe. Herfra gik vi langs kysten frem til ruingruppe 60V2-IV-647, som vi nåede efter at have krydset en bred elv, hvilket var uproblematisk ved lavvande. Vi fandt ruinerne, der består af en fold og et skjul. På hjemvejen fandt vi 2 døde får, hvoraf 1 havde et ufødt lam i maven. Vi skar øremærkerne af for at give dem til fåreholderen senere. Vi var tilbage ved teltet kl. 1530.

Om aftenen gik vi til fåreholderen for at aflevere mærkerne og overskuds denatureret sprit, som vi ikke skulle have med os. Her fik vi beretning om en qivitoq, der angivelig skulle bo i en hule i fjeldet.

7/6:

Klokken 0200 begyndte det at småregne, hvilket fortsatte til om morgenen med korte ophold. Tørnede ud kl. 0700 og pakkede sammen efter morgenmaden. Der var tæt tåge der lå næsten i fodhøjde. Åbnede for VHF radioen kl. 0845. Tågen blev bare tættere og tættere samtidig med småregn. Kl. 1100 begyndte det at lysne lidt og endelig kl. 1200 kom Laila Meinel bragende igennem lysningerne med sin helikopter medbringende Raae Andersen. Vi gik straks i gang med at besigtige den af os foreslåede tracé, der ligger i ca. 200 m højde ved foden af fjeldet. Vandringen gik mod vest til hvor terrænet bliver skrånende klippe og tilbage til færeholderstedet. Det var stadig tåget, sigtbarheden var meget lav, Tunulliarfik var helt lukket, så vi fløj med helikopteren op gennem Igaliku Fjorden, over Igaliku, Itilleq og frem til Narsarsuaq, hvortil vi ankom kl. 1545. Indkvartering på Hotellet.

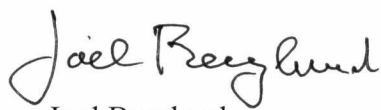
8/7:

Dagen blev brugt til at sejle til Qassiarsuk og bese statuen af Leif den Lykkelige, den grønlandske tørvehytte og rekonstruktionerne. Solen var fremme igen.

9/9:

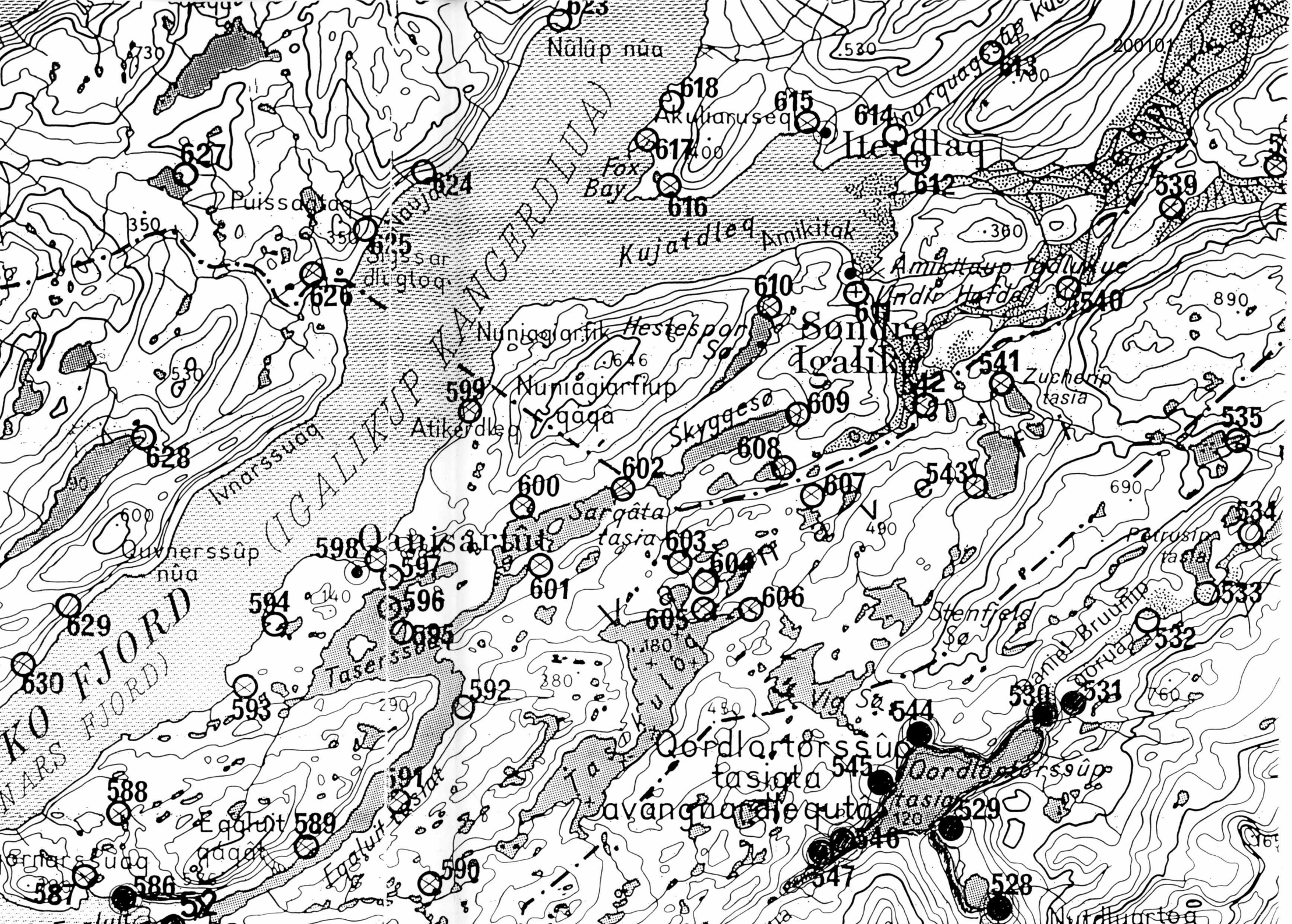
Afgang fra Narsarsuaq kl. 1400 og ankomst til Nuuk kl. 1550.

Rapport ved:

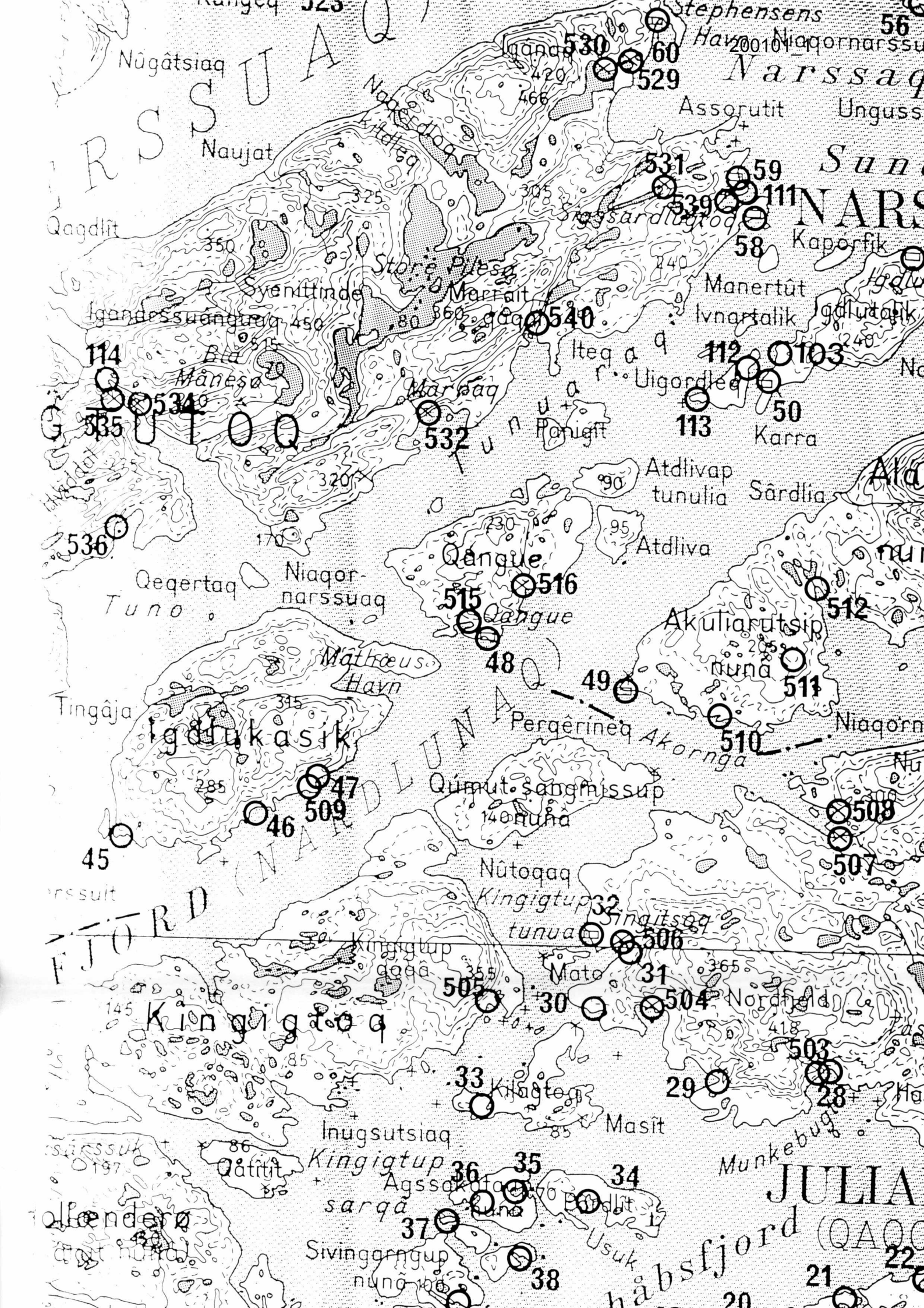

Joel Berglund

Maria Hinnerson Berglund

Nuuk den 7.juli 2001.

FRYMAN II Ref: 17.00: 0 78

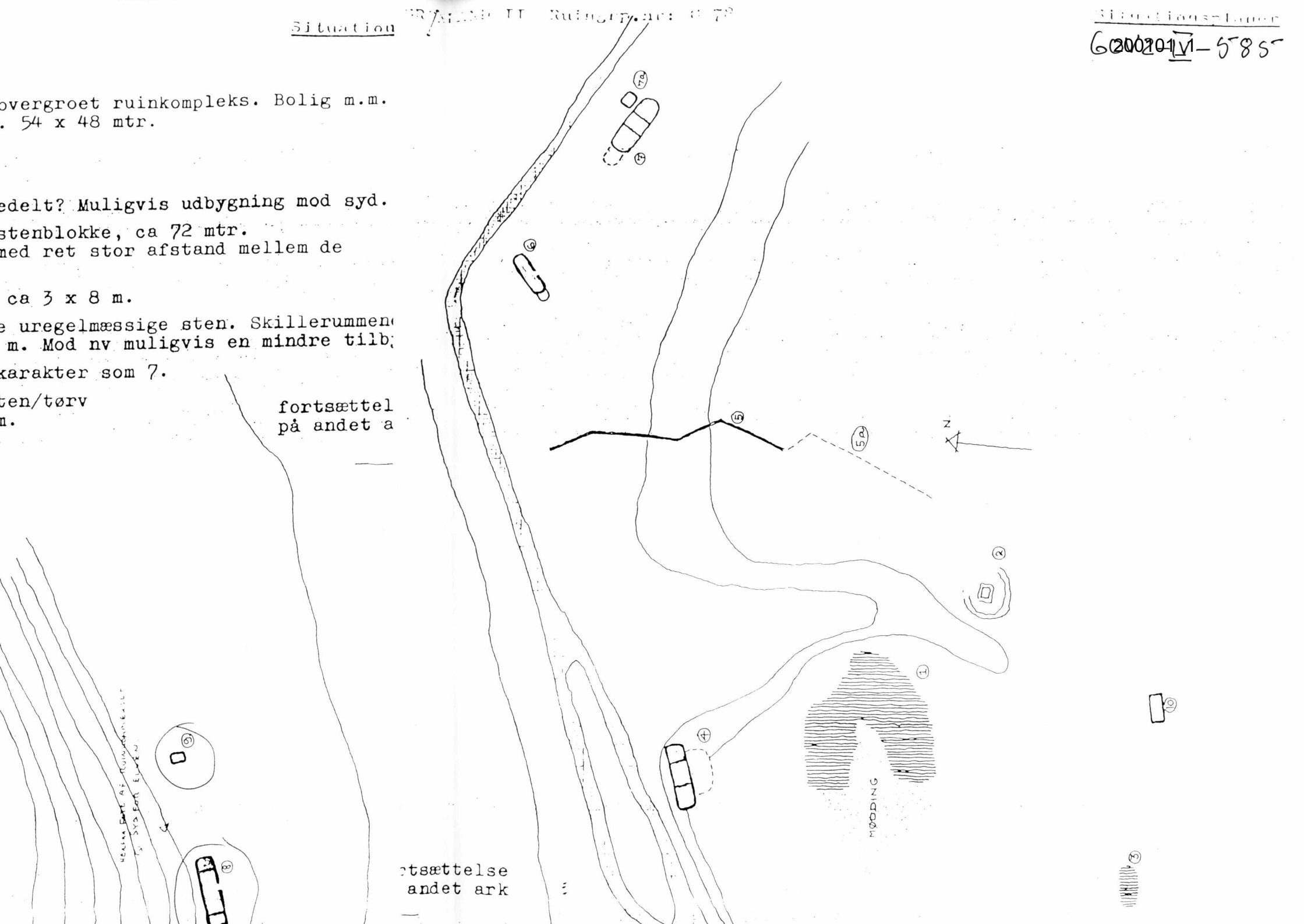
Michigan - 1995

edelt? Muligvis udbygning mod syd.
stenblokke, ca 72 mtr.
med ret stor afstand mellem de

uregelmæssige sten. Skillerummen
m. Mod nv muligvis en mindre tilb
karakter som 7.

fortsættel
på andet a

tsættelse
andet ark

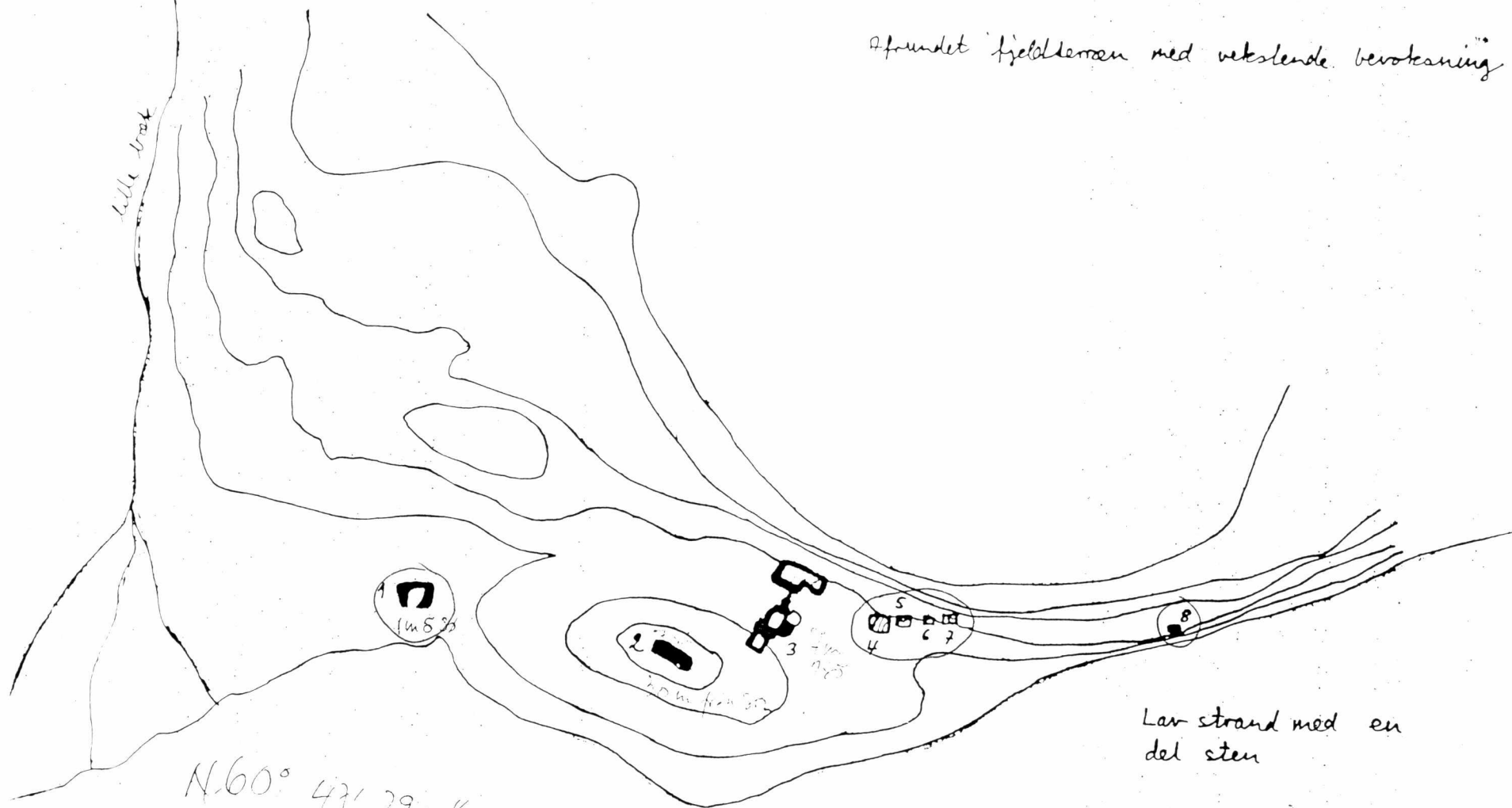

60V2-IV-545-
200101_1

↑ NORD

Afrundet fjeldkarren med vekslende beplantning

lille brok

Lav strand med en
del sten

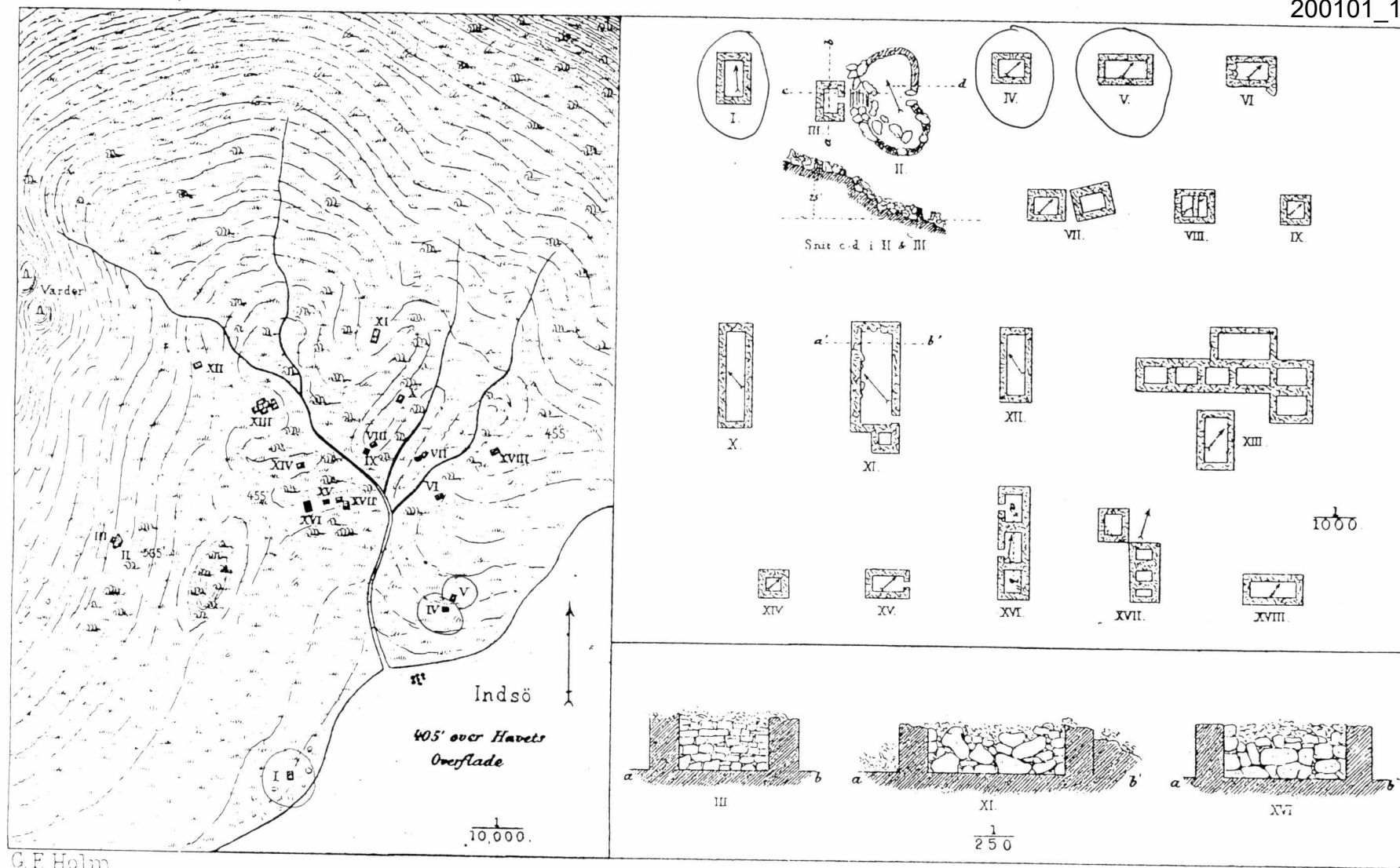
Vandfaldsspej

N. 60° 47' 29,4"
11. 45° 15' 13,3"

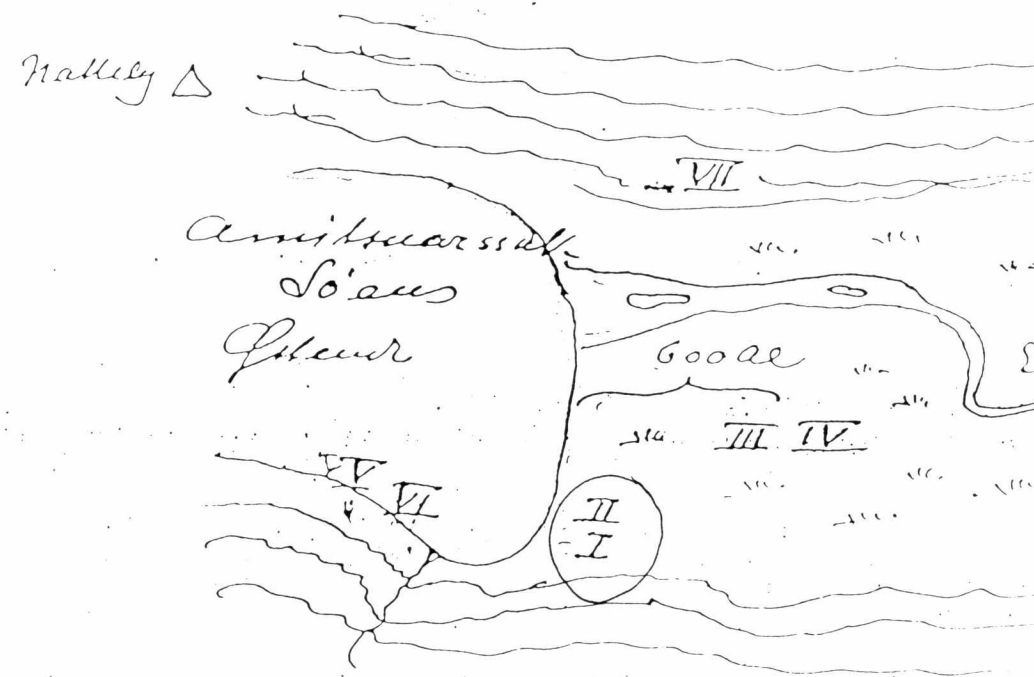
Ved Gællestrømning, Læs

B 101
27. 1970

05

Ringgruppe ved Söen indenfor Amitsuarssuk.

Beskrivelse se D. Bruun Medd. o. Gr. 16 s

ilføjelser:

D. Bruun 1894 II s 85:

ruin 1 fold, ca 25x12,5 m orienteret
ter sig til en stor klippeblok;
er ca 50 m

085-IV-530

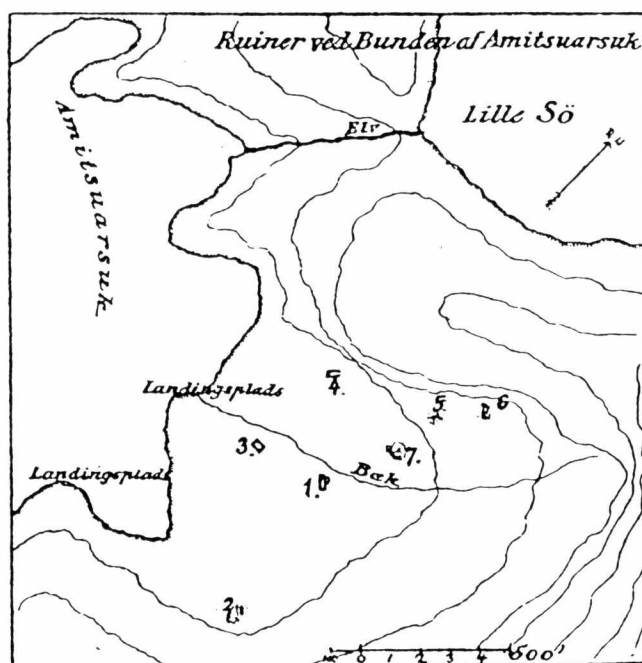
07

gruppe 91. D. 16. Sept. om Aftenen fik jeg Underret-
mine Folk om, at de nu havde fundet nogle Ruiner
anden Side af Elven. Næste Morgen gik jeg derover
rimeligvis de samme Ruiner, som Arctander har seet
li 1778²); thi jeg kan i alt væsentligt slutte mig til
skrivelse af Omegnen; kun synes hans Paastand, om
ikke kunne gaa op gennem Søens Udløb, mindre paa-
da der netop fiskes Lax i den lille Sø, og Elven ikke
re eller stærkere faldende end, at en Lax, efter min
ag, magelig kan arbejde sig op derigjennem. At Arc-
ke omtaler den store Fos mellem Søerne forundrer mig.
erne ligge fuldstændig

mandshøjt Krat paa en
stejl Skraaning og ere
ammenfaldne samt over-
ned Mos og Enebær.

1 kunde kun skjelnes
ning for et Par Rum.
er helt utydelig.

2 er aldeles utydelig;
har der været Mødding

Ruingruppe 91.

60V2-IV-528

. Grl. VI, S. 104, Fig. 6.
leren VI Bind, S. 1198.

645

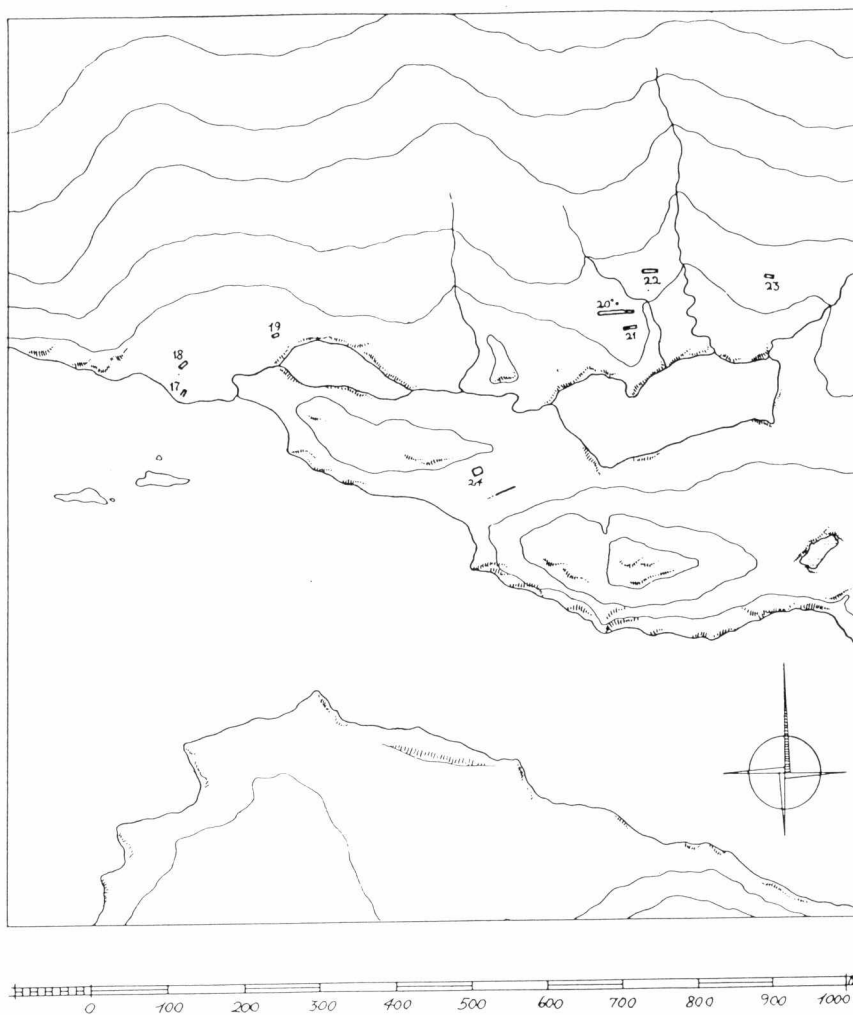

Fig. 22. The "dairy farm", Hvalsey, East Settlement No. 83 a. Sketch map 1:10,000.

646

Fig. 18. Hvalsey, East Settlement No. 83. Contour map 1:5000. Contours 5 metres.

60V2-IV-648

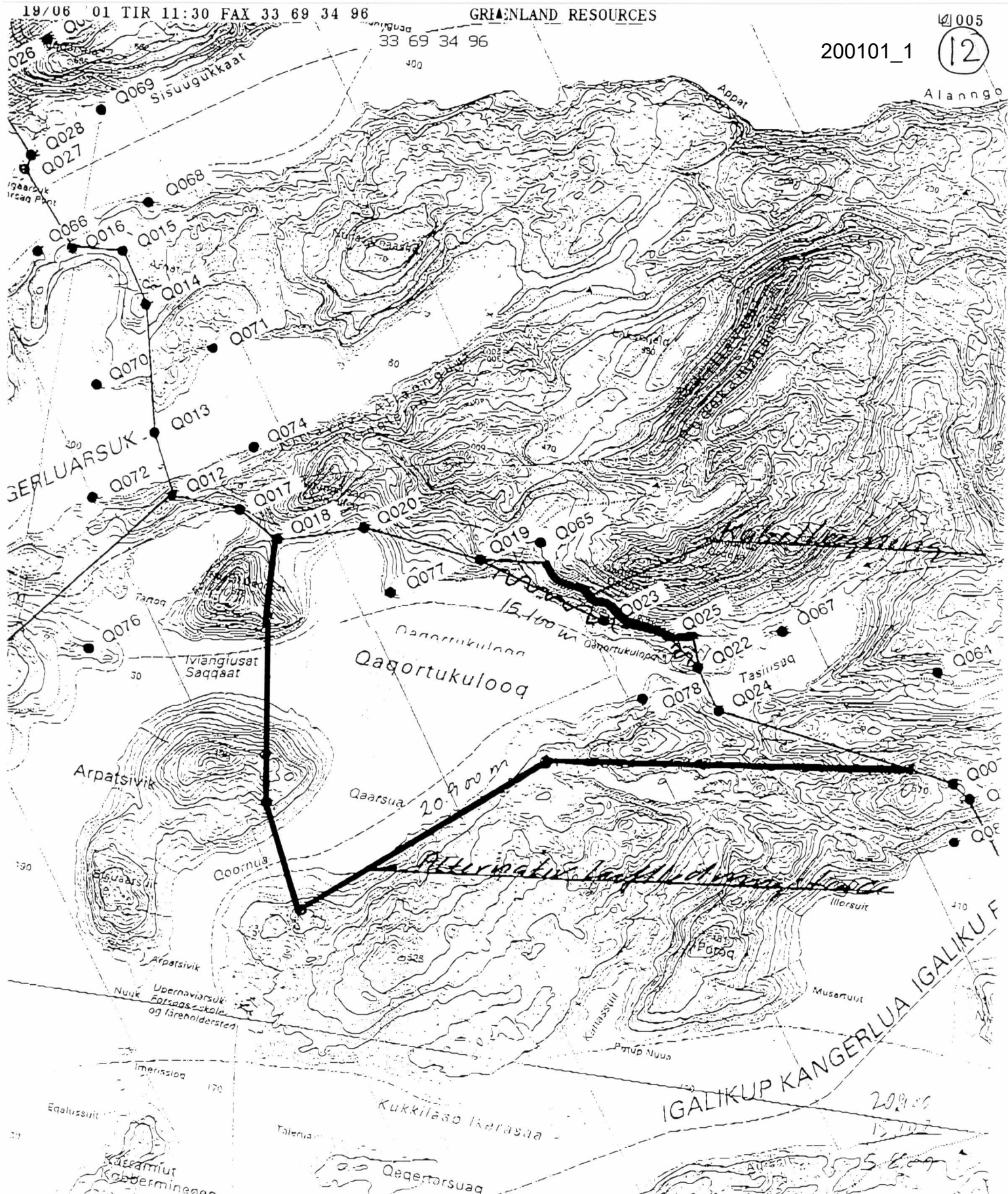
92

BESIGTIGELSE RG. Ø 282 I TILLERSVAG

19.09.87.

60V2-IV-649

Greenland Resources A/s

Consulting Engineers & Planners

Pilestræde 52 · DK-1112 Copenhagen K

Phone (+45) 33 69 34 95 · Fax (+45) 33 69 34 96

E-mail: greencon@ghs.dk

18.06.01

13

200101_1

60V2-IV-G50

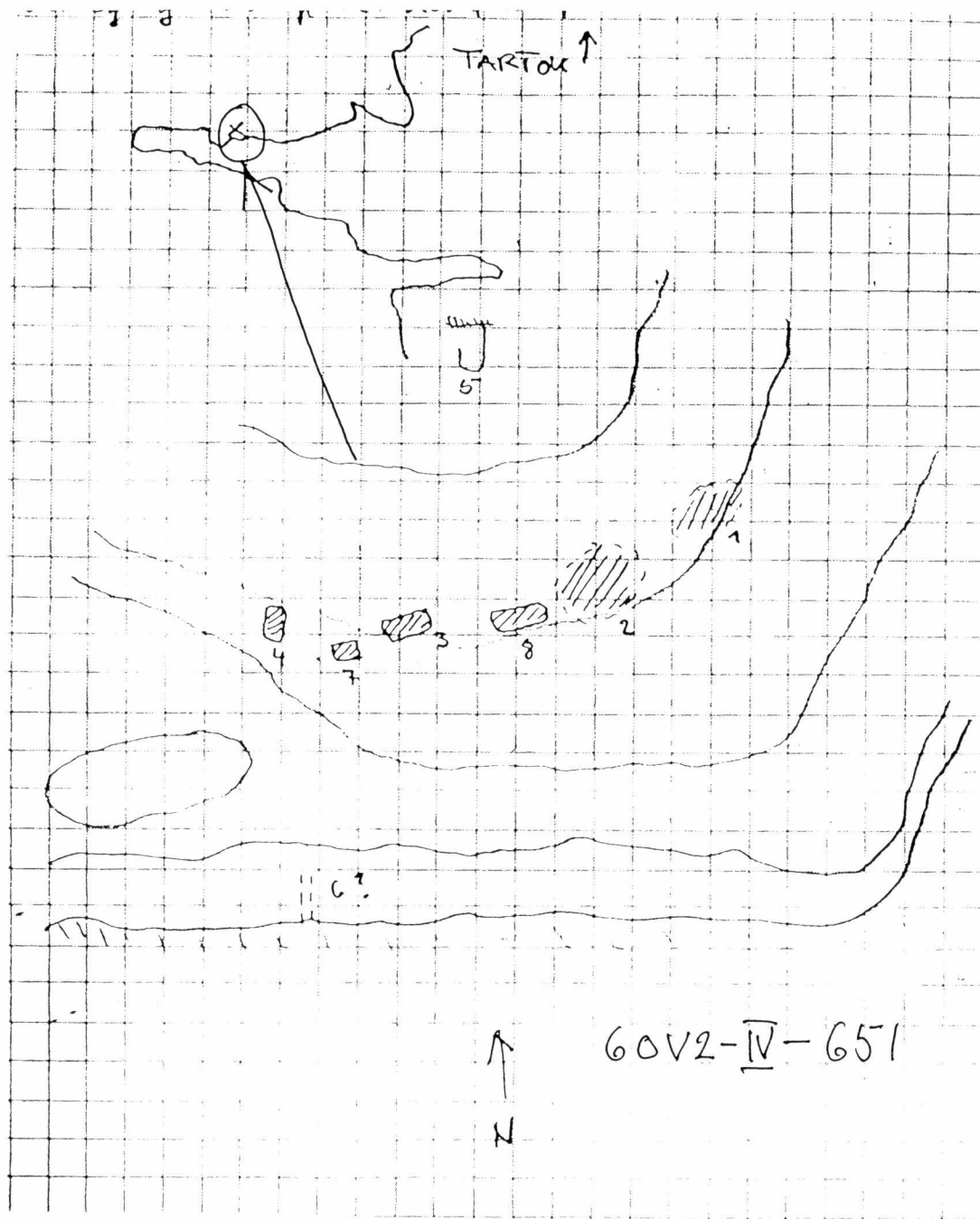
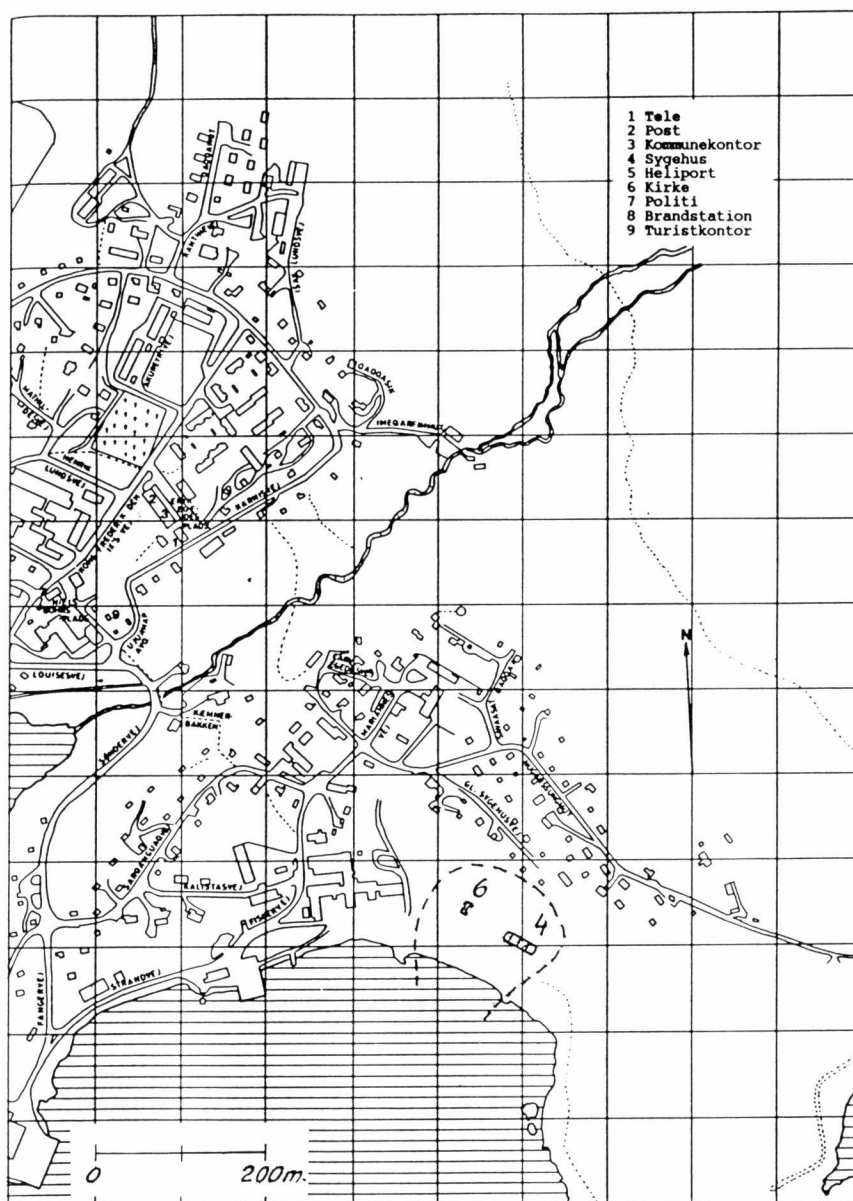

Fig. 3. Map of the southern and eastern part of Narsaq. The *landnáma* farm is on the plain of Saqqaq, south of the factory and west of some (recent) private houses. (Information from the local telephone book, 1985.) The approximate limits of the farm are indicated by broken lines.

with a dot, or – if it was a farm with a church – with a cross. The register started with Ø 1 (Eastern Settlement), and this method of numbering the Norse ruins continued to be used until a few years ago, when a new system was adopted (cf. the published concordance of Norse site designations in Berglund 1986: 129–133).

In 1903 Daniel Bruun carried out a similar registration of the Norse ruins in the Western Settlement (marked V 1, V 2 etc.), and in what was later called the "Middle Settlement" (around Arsusuk-Ivittuut), where the sites were numbered M 1, M 2 etc. Daniel Bruun

published the results of these surveys carried out in 1903 in *Meddelelser om Grønland* (Bruun 1917).

After Daniel Bruun's archaeological-topographical activity in the medieval Norse settlements in Greenland, the work was continued in 1910 by Mogens Clemmensen, who concentrated on the churches, first and foremost Hvalsey Church (Clemmensen 1911), and in the twenties and thirties by Poul Nørlund and Aage Rousell, who added greatly to our knowledge of the medieval Norse settlements in Greenland – especially by carrying out a number of large-scale systematic excavations at the “classical” sites: “Herjolfsnes”, “Garðar”, “Brat-